

weten te onttrekken. Men kan toch moeilijk meer volhouden dat criminaliteit die door justitiële autoriteiten op een gegeven moment niet is 'bewezen', dan ook niet heeft 'bestaan' en dus door historici niet kan worden opgespoord of aannemelijk gemaakt. Een dergelijke naïeve aanpak vloeit blijkbaar voort uit een ideologische bevangenheid, die destijds ook de, nu alweer verouderde, 'emancipatorische geschiedschrijving' kleurde: in casu willen de auteurs kennelijk van geen criteria weten om 'vreemdelingen' te weren — uit vrees voor etikettering, stigmatisering en discriminatie. Als historicus moet men wel tekortschieten en als staatsburger miskent men de overheidstaak om orde en openbare veiligheid te handhaven (tenzij men Colombiaanse toestanden wil), als men de vele berichten van politiefunctionarissen en burgers gedurende ruim een eeuw stelselmatig bagatelliseert.

Dat er nog niets veranderd is sinds 1990, tonen in augustus 1991 niet alleen het Albanese vluchtelingendrama en de Poolse zigeunertragedie in Zweden, maar ook twee citaten uit een artikel van Richard Willems (*De krant op zondag*, 11-8-1991) welke de twee bedoelde perspectieven actueel illustreren. De politiechef van Brussel zegt daar: 'Het zijn vooral Roemenen. Ze leven in aftandse camions of caravans langs de straat, hebben geen visa of andere papieren en bedelen of stelen in de winkelstraten of in het uitgaanscentrum. Het gaat meestal om vrouwen met kinderen, tegen wie het zeer moeilijk optreden is'. En Jan Nieuwenhuis van Vluchtelingenwerk in Amsterdam beweert: 'Omdat ze buiten alle hulp vallen, worden ze bij gebrek aan eigen middelen gedwongen in de open lucht te slapen. Vaak moeten deze mensen bedelen of stelen om aan de kost te komen'.

Een ernstig gemis in beide boeken vind ik het vrijwel ontbreken van de inbreng der zigeuners zelf: het zijn steeds hun 'zaakwaarnemers' die aan het woord zijn. Over hun taal, literatuur, zeden en gewoonten komen we — op een paar in het oog lopende contrasten met de sedentaire bevolking na — vrijwel niets te weten. Indices van eigennamen zouden de bruikbaarheid van de boeken meer te stade zijn gekomen dan de omvangrijke lijst van geraadpleegde brieven (Lucassen, 287-316).

A. H. Huussen jr.

C. Ch. Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam 1791/15-1942*, III (Assen: Van Gorcum, 1990, 850 blz., f142,50, ISBN 90 232 2495 7).

Met dit boek heeft Goslinga zijn trilogie over de Nederlandse presentie in het Caribische gebied voltooid. De twee vorige delen zijn uitvoerig in de vakpers besproken en de voor- en nadelen van de serie zijn bekend. Goslinga's aanpak werkt als volgt. De auteur vertaalt het Nederlandse bronnenmateriaal in het Engels, voegt daar samenvattingen van de secundaire literatuur aan toe en vat dit alles in een stevige verpakking van waarde-oordelen. Goslinga's *magnum opus* bevat meer dan 2.000 (!) pagina's tekst voorzien van vele citaten en (ongenummerde) tabellen.

In dit laatste deel treden een aantal nadelen van Goslinga's methode duidelijk aan het licht, wellicht meer dan in de vorige publikaties. In zijn behandeling van de Engelse bezetting van Suriname wijst hij erop — zonder nadere uitleg — dat de joodse plantagebezitters extra hebben kunnen profiteren van de omstandigheid, dat er geen rente en aflossingen van plantagehypotheken aan de geldschieters in Nederland konden worden overgemaakt. Tien bladzijden verder is de auteur dit feit al weer vergeten en blijken de joodse planters juist extra nadelen — zonder nadere uitleg — te ondervinden.

In de volgende hoofdstukken, die over Suriname's plantage-economie handelen, blijkt de

auteur evenmin in staat tot een consistente aanpak. Blindelings kopieert hij de geschriften uit de tijd zelf, die op bijna 'spectatoriale' wijze een dramatisch beeld van de Surinaamse economie geven. De internationale literatuur over dit onderwerp is thans een heel andere mening toegedaan. Technische vernieuwingen en beter management maakten het mogelijk om de produktiviteit in de suiker- en katoenteelt in het Caribisch gebied aanzienlijk te verhogen. De daaruit voortvloeiende hogere winsten konden bovendien de 'lotsverbeteringspolitiek' voorde slaven financieren. Goslinga komt er niet onderuit om te erkennen, dat ook in Suriname steeds minder mensen steeds meer suiker konden produceren. De desbetreffende tabel past eigenlijk niet in zijn verhaal vol kommer en ellende en daarom typeert hij de stijging van de produktie als 'not a substantial decline' (231).

Na de afschaffing van de slavenhandel volgde de periode van de immigratie. Op dit punt blijkt Goslinga niet op de hoogte van de literatuur, die het afgelopen decennium is gepubliceerd, terwijl de literatuuropgaven met betrekking tot andere onderwerpen meestal niets te wensen overlaten. Ten aanzien van de Indiase contractarbeiders blijft Goslinga weer dicht bij de contemporaine literatuur vol met klachten over de slechte behandeling, onmenselijke huisvesting en talloze ziekten. Goslinga presenteert echter cijfers, die juist een ongekeerde groei van de Indiase immigrantenpopulatie in Suriname laten zien. Een verklaring voor deze discrepantie ontbreekt.

Zo blijkt, dat ook over dit deel gezegd kan worden, wat over de vorige boeken is opgemerkt: te veel feiten en te weinig analyse en reflexie. Daartegen kan echter worden ingebracht — en ook dat is al in eerdere besprekingen genoemd — dat de historiografie van de Nederlandse koloniën in West-Indië allereerst gebaat is met het vaststellen van de feiten. Er zijn nog maar weinig cijfers goed vastgelegd. Zo is nog steeds de omvang van de export-produktie, van de bevolkingsgroepen, van geboorte en sterfte, en van de handels- en betalingsbalansen niet goed berekend. In het bijeenbrengen van deze gegevens heeft Goslinga pioniersarbeid verricht en zijn boeken zullen verder onderzoek zeker stimuleren. Zo gezien kan de lezer best een aantal eigenaardigheden van de auteur voor lief nemen. In het eerste deel in deze serie komt de koddige anti-Engelse gezindheid van de auteur onverbloemd naar voren en ook in dit boek is daar sprake van. Bovendien kan Goslinga het niet laten om gouverneurs, generaals, admiraals, planters en opstandige slaven aan te duiden met etiketten als 'honest', 'dishonest', 'firm', 'powerful', 'weak', etc.

Daarmee raken we de kern van Goslinga's trilogie. De auteur wil een verhaal vertellen over de Nederlandse Cariben en richt zich op een buitenlands publiek. Hij is daarin geslaagd, en de vele verwijzingen in de buitenlandse literatuur naar Goslinga's eerder verschenen boeken bewijzen dat.

P. C. Emmer

S. Hellemans, *Strijd om de moderniteit. Sociale bewegingen en verzuiling in Europa sinds 1800* (Kadoc-studies X; Leuven: Universitaire Pers, 1990, 288 blz., Bf 1250,-, ISBN 90 6186 402 X).

De rooms-katholieke geitenfokvereniging uit Nederland is in de verzuilingsliteratuur het clichébeeld geworden van twee kenmerken van verzuiling. Ten eerste, dat verzuiling een uniek Nederlands verschijnsel is en in de tweede plaats dat het met name betrekking heeft op confessionele organisatienetwerken. De Vlaamse socioloog Staf Hellemans (1953) voert in zijn *Strijd om de moderniteit* naast de katholieke geitenfokkers uit Nederland de Oostenrijkse